

УДК 338.3

О.М. Шубалий, к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ЕТАПИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЛІСОРЕСУРСНОЇ СФЕРИ

У статті обґрунтовано етапи трансформації системи стимулювання розвитку лісоресурсної сфери, які передбачають вивчення: особливостей економічного стимулювання, сучасних тенденцій і закономірності розвитку лісоресурсної сфери, організаційно-економічних засад розвитку державно-приватного партнерства та знаходження оптимального поєднання інструментів стимулювання.

Ключові слова: лісоресурсна сфера, трансформація, стимулювання, система стимулювання, економічні інструменти.

O. Shubalyi

STAGES OF TRANSFORMATION OF STIMULATING THE DEVELOPMENT OF WOOD RESOURCE AREAS

In the article the stages of transformation of stimulating the development of wood resource areas that involve study: economic stimulus features, current trends and patterns of wood resource sector, organizational and economic principles of public-private partnerships and finding the optimal combination of tools stimulation.

Keywords: wood resource area, transformation, promotion, incentive system, economic instruments.

А.М.Шубалый

ЭТАПЫ ТРАНСФОРМАЦИИ СИСТЕМЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ЛЕСОРЕСУРСНОЙ СФЕРЫ

В статье обосновано этапы трансформации системы стимулирования развития лесоресурсной сферы, которые предусматривают изучение: особенностей экономического стимулирования, современные тенденции и закономерности развития лесоресурсной сферы, организационно-экономические основы развития государственно-частного партнерства и нахождения оптимального сочетания инструментов стимулирования.

Ключевые слова: лесоресурсная сфера, трансформация, стимулирование, система стимулирования, экономические инструменты.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах переходу розвинутих країн на модель ресурсоощадливого та екобезпечного природокористування економічний механізм лісокористування в Україні спрямований на виконання переважно фіскальної функції, не повною мірою використовуючи важелі економічного стимулювання розвитку лісоресурсної сфери. В ринкових умовах тільки системний підхід дозволить використати усі внутрішні резерви підвищення еколого-економічної ефективності лісокористування та створити умови для стабільного розвитку лісоресурсної сфери. Основне завдання полягає у забезпеченні оптимального поєднання ринкових важелів, методів та інструментів у єдиному механізмі економічного стимулювання, що створить організаційно-економічні засади для забезпечення комплексного використання лісоресурсного потенціалу. Для успішного виконання цього завдання потрібно провести трансформаційні перетворення існуючої системи стимулювання розвитку лісоресурсної сфери.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. У вітчизняній та зарубіжній науці сформувалися різні підходи до вирішення широкого кола проблем, які стосуються стимулювання розвитку лісоресурсної сфери. В умовах планової економіки стимулюючі заходи використовувалися з певними обмеженнями, оскільки основна увага зосереджувалася на необхідності виконання планових завдань. Тільки після цього могла йти мова про додаткові стимули за перевиконання планів. У зарубіжній практиці основна увага приділялася використанню індивідуальних та колективних економічних стимулів. До того ж, на відміну від планової економіки, економічні стимули були закладені у нормативно-правових актах, а власники підприємницьких структур мали повну свободу щодо формування системи економічного стимулювання.

З переходом до ринкової економіки виникла необхідність формування принципово нової системи стимулювання розвитку лісоресурсної сфери, яка б орієнтувалася на кращі зарубіжні аналоги, враховувала вітчизняну специфіку та наявний досвід господарювання у цьому напрямку. Наукові дослідження щодо перспектив формування ринково орієнтованого механізму

стимулювання розвитку лісоресурсної сфери на пострадянському просторі здійснювали такі відомі вчені: А. Бобко, В. Бондар С. Генсірук, О. Голуб, Б. Данилишин, А. Дейнека, Д. Добряк, Я. Дяченко, Н. Зіновчук, Я. Коваль, А. Карпук, Б. Колісник, В. Кравців, П. Лакида, І. Лицур, Є. Мішенін, В. Мікловда, Л. Мельник, Ю. Медведєв, В. Пила, А. Петров, М. Попков, М. Римар, І. Синякевич, І. Соловій, Д. Телішевський, Ю. Туниця, І. Туркевич, М. Хвесик, О. Фурдичко та ін. Але, незважаючи на проведені дослідження, механізм стимулювання розвитку лісоресурсної сфери ще перебуває у стадії формування та потребує подальших наукових досліджень з метою вироблення узгоджених думок щодо багатьох принципових положень, що стосуються його складу, структури, ресурсного, організаційно-економічного та інструментального забезпечення.

Цілі статті. Сьогодні основне завдання полягає у тому, щоб, враховуючи усі переваги та недоліки, сильні та слабкі сторони, суб'єктивні та об'єктивні фактори, сформувати адаптований до специфіки ринкової економіки механізм стимулювання розвитку лісоресурсної сфери, який дозволить вирішити усі накопичені проблеми та закласти потужну організаційно-економічну базу для стабільного її розвитку у довгостроковому періоді. Це, у свою чергу, передбачає вивчення передового зарубіжного та вітчизняного досвіду на предмет можливості його застосування за теперішнього рівня розвитку лісоресурсної сфери, проведення глибокого аналізу та оцінки наявного лісоресурсного потенціалу, еколого-економічних показників діяльності суб'єктів господарювання, вивчення стимулюючих чинників активізації державно-приватного партнерства та обґрунтування напрямів вдосконалення системи стимулювання розвитку лісоресурсної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Виходячи з того, що лісоресурсна сфера є складною еколого-економічною системою, формування системи стимулювання її розвитку має поєднувати різноманітні параметри природного та економічного середовища, щоб не створювати розривів між потребами господарського комплексу в лісових ресурсах і здатністю лісових екосистем до самовідтворення.

Досвід попередніх років та окремих країн пострадянського табору переконує в тому, що формування системи стимулювання розвитку лісоресурсної сфери має виходити з необхідності трансформації системи управління лісового комплексу загалом. Сучасна практика функціонування лісгосподарських підприємств свідчить про наявність багатьох проблем, що стримують їх розвиток і не дозволяють повною мірою використати резерви підвищення еколого-економічної ефективності лісокористування.

Перший етап адміністративної реформи в Україні значною мірою торкнувся впорядкування системи державного управління лісами: на загальнодержавному рівні Державне агентство лісових ресурсів було підпорядковане Міністерству аграрної політики та продовольства, а на місцях – лісгосподарські підприємства підпорядковані обласним управлінням лісового і мисливського господарства. Принциповим моментом поглиблення адміністративної реформи в системі управління лісами є передача від підрозділів Держлісагентства підрозділам Міністерства екології та природних ресурсів функцій контролю за дотриманням стандартів, планів і лімітів використання лісоресурсного потенціалу [1].

Враховуючи погляди вітчизняних учених, попередній досвід управління лісами та можливості інноваційно-інвестиційного розвитку лісового господарства, можна виділити основні концептуальні засади трансформації системи стимулювання розвитку лісоресурсної сфери, які ув'язують механізми трансформації (розширення набору інструментів регулювання лісокористування) з основними напрямками вдосконалення системи управління лісами. Реалізація цілей трансформації системи стимулювання розвитку лісоресурсної сфери має забезпечити реальну децентралізацію управління, формування й реальну інституціоналізацію системи стимулювання розвитку ринкової інфраструктури, підвищити рівень самоокупності підприємств і добробут місцевого населення.

Щоб уникнути інституціональних розривів у системі лісового господарства та деревообробки, процеси трансформації повинні поширюватися на всі сфери економічної діяльності в лісовому комплексі, перш за все в таких напрямках: збільшення повноважень органів управління лісовим комплексом на регіональному й

локальному рівнях; спрощення процедури виділення земель органами місцевого самоврядування для забезпечення додаткового лісовідновлення; узгодження дій між органами екологічного контролю та органами управління лісами в напрямі посилення взаємозв'язку між реальним станом лісового господарства і системою спонукальних підойм щодо раціоналізації використання лісосічного фонду; впровадження сучасних форм підприємництва та об'єднань підприємств на різних стадіях відтворювального процесу.

Трансформація системи стимулювання розвитку лісоресурсної сфери буде вдало корелювати з адміністративною реформою всього природно-ресурсного сектора, якщо будуть сформовані принципово нові механізми трансформації інституціональної системи. Такими механізмами мають виступати: організаційно-економічний, інституціонально-правовий та фінансовий. Світова практика доводить і результати досліджень підтверджують, що найвищим рівнем дієвості відзначаються такі економічні інструменти, які мають бути синхронно вмонтовані в національну лісову політику. Такими інструментами виступають: податки та збори, штрафні санкції, ціни і тарифи, пільги та субсидії, нормативи і ліміти, сертифікація та ліцензування, а також цільове фінансування [2].

Трансформація існуючої системи стимулювання розвитку лісоресурсної сфери відповідно до принципів ринкової економіки повинна відбуватися поетапно та повинна враховувати посилення актуальності вирішення глобальних екологічних проблем людства на шляху до сталого розвитку.

На першому етапі потрібно вивчити особливості економічного стимулювання у лісоресурсній сфері. Для цього доцільно вивчити зміст та складові лісоресурсного потенціалу як основи розвитку лісоресурсної сфери. Значну увагу потрібно приділити вивченню принципів та методів економічного стимулювання розвитку лісоресурсної сфери, враховуючи особливості ринкової економіки та необхідність адаптації суб'єктів господарювання, особливо державного сектора національної економіки. Також важливо розглянути організаційно-правові засади стимулювання розвитку лісоресурсної сфери, що передбачатиме вивчення основних законодавчих актів та нормативних документів,

виявлення „вузьких” місць та вироблення пропозицій щодо удосконалення методів роботи виходячи з реальних потреб лісокористувачів та сучасних тенденцій розвитку лісоресурсної сфери. Для виявлення системних суперечностей реалізації економічних стимулів розвитку лісоресурсної сфери доцільно провести аналіз думок провідних вчених, групування основних проблем та вироблення пропозицій щодо їх вирішення.

Другий етап перетворень повинен бути присвячений вивченню тенденцій і закономірностей розвитку лісоресурсної сфери на прикладі окремого лісозабезпеченого регіону (наприклад, Волинської області). Перш за все, важливо зробити організаційно-економічну характеристику та вивчити потенціал розвитку лісоресурсної сфери відповідного регіону. Надалі основну увагу доцільно приділити вивченню тенденцій розвитку лісоресурсної сфери починаючи від лісозаготівлі і закінчуючи реалізацією готової продукції кінцевим споживачам, а також вивченню місця лісоресурсної сфери у господарському комплексі регіону.

Надалі необхідно провести детальніший аналіз та оцінку результатів роботи державних лісгосподарських підприємств, що перебувають у підпорядкуванні обласних управлінь лісового і мисливського господарства та є основними постійними лісокористувачами. На завершення важливо розробити методiku та провести інтегральну оцінку комплексності використання лісоресурсного потенціалу постійних лісокористувачів. Результати аналізу та оцінки доцільно представити у вигляді картодіаграм, які дозволять у просторовому розрізі вивчати переваги і недоліки окремих лісокористувачів в питанні комплексності використання лісоресурсного потенціалу залежно від їх географічного розміщення та наявної лісоресурсної бази.

На третьому етапі важливо представити організаційно-економічні засади розвитку державно-приватного партнерства у лісоресурсній сфері. Це передбачатиме вивчення перспективних напрямів розвитку державно-приватного партнерства у лісоресурсній сфері, які є найбільш прийнятними для впровадження в Україні виходячи із специфіки розвитку національної економіки та пріоритетів розвитку лісоресурсної сфери. Доцільно також провести обґрунтування доцільності створення холдингів, кластерів та інших форм інтеграції господарських структур у лісоресурсній

сфері, що дозволять отримати додатковий синергічний ефект для усіх учасників.

Значну увагу потрібно приділити також вивченню особливостей інституціонального забезпечення організаційно-економічних трансформацій у лісоресурсній сфері. З метою відпрацювання викладених пропозицій у господарській практиці потрібно розробити економічне обґрунтування доцільності створення холдингових структур та деревообробних комбінатів у лісоресурсних регіонах країни.

На четвертому етапі постане завдання обґрунтування напрямів удосконалення системи стимулювання розвитку лісоресурсної сфери, яка повинна регулювати господарські відносини між суб'єктами господарювання, населенням, органами державної влади та місцевого самоврядування, спеціалізованими громадськими організаціями, міжнародними організаціями та суб'єктами ринкової інфраструктури в напрямку забезпечення комплексного використання лісоресурсного потенціалу. Також доцільно розглянути організаційні аспекти побудови системи стимулювання розвитку лісоресурсної сфери, що передбачатиме проведення групування організаційних стимулів на основі врахування інтересів місцевих громад.

Гостро постане завдання і щодо обґрунтування базових засад стратегії економічного стимулювання комплексного розвитку лісоресурсної сфери та вивчення ролі економічних стимулів у системі стратегічного управління розвитком лісоресурсної сфери. На завершення важливо знайти оптимальне поєднання інструментів реалізації економічних механізмів стимулювання та визначити найбільш прийнятні організаційно-правові форми господарювання для кожного напрямку розвитку лісоресурсної сфери.

Реалізація усіх вказаних етапів трансформаційних перетворень у системі стимулювання розвитку лісоресурсної сфери потребує активної державної підтримки для створення сприятливого інституціонального середовища та розбудови ринкової інфраструктури, підвищення інвестиційної та інноваційної активності, залучення ефективних власників та розвитку підприємництва на засадах державно-приватного партнерства.

Висновки. Для підвищення ефективності функціонування лісоресурсної сфери в ринкових умовах потрібно провести ряд

важливих трансформацій у системі стимулювання її розвитку з метою створення сприятливих економічних умов для комплексного використання лісоресурсного потенціалу. Виконання цього важливого завдання передбачає розробку і дотримання певної програми дій, яка повинна складатися з ряду етапів: потрібно вивчити особливості економічного стимулювання у лісоресурсній сфері, тенденції та закономірності її розвитку, організаційно-економічні засади розвитку державно-приватного партнерства та виділити пріоритетні напрями вдосконалення системи стимулювання. Для успішної реалізації усіх заходів потрібно внести відповідні уточнення до положень Лісового кодексу, Концепції реформування та розвитку лісового господарства, державних та регіональних програм, інших нормативно-правових актів в частині не тільки декларування розширення набору економічних стимулів розвитку суб'єктів лісоресурсної сфери, а й розробки відповідних правил їх практичного застосування.

1. Василик Н. М. Механізм стимулювання комплексного використання лісоресурсного потенціалу : Дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06 / Василик Н.М.; Луц. нац. техн. ун-т. – Луцьк, 2011. – 231 с.

2. Сиякевич І. М. Система інструментів лісової політики. Яким чином її реформувати і ефективно використовувати? / І. М. Сиякевич // Деревообробник. – 2000. – № 16. – С. 20.